

Zaniklý sídlištní komplex Stará Dubá byl osídlen od 13. století do roku 1466. Tvoří ho šlechtický hrad, předhradí, podhradní městečko Odranec, obléhací tábor a palebné postavení. Areál se dochoval ve velmi autentickém stavu, bez větších zásahů. Patří k nejvyšší kvalitě a nejvýznamnějším stavbám svého druhu nejen v Čechách, ale i v Evropě. Je veden v ústředním seznamu nemovitých kulturních památek České republiky.

Se jménem hradu je poprvé spojován v roce 1283 Ondřej z Dubé. Mezi jeho majitele patřil například loupeživý rytíř Jan Zúl z Ostředka nebo Bohuš Kostka z Postupic. První zmínka o samotném hradu pochází z roku 1350, kdy zde byla vybudována kaple sv. Klimenta. V době bojů krále Jiřího z Poděbrad s opozicí v roce 1466 bylo toto šlechtické sídlo dobyté a rozbořeno. V roce 1525 byl už hrad zmiňován jako pustý.

Hrad je jednou ze dvou největších a nejvyšších českých šlechtických staveb 13. století. Byl zjevně zavřený, o čemž svědčí hradní konstrukce sahající minimálně do výše 1. patra, které se dochovalo pod současnou úroveň terénu. Vysoká vrstva říčních náplav pokrývá také bývalou zástavbu městečka Odranec a ojediněle dochované je i jeho opevnění. Pozůstatky obléhacího tábora patří k nejvyšší kvalitě a nejúplnějším na českém území.

Hrad stojí na výrazně krátké ostrožně. Přístupová cesta k němu vedla ze severozápadu, po ploše ostrožny, na které se nacházelo neopevněné předhradí, oddělené od hradu šířivým příkopem. Přes šířivý příkop se vcházelo do prvního nádvoří. Brána se zachovala jen v terénních náznacích. Rozsah samotného prvního nádvoří již není patrný, protože se z jeho hrázení zachoval pouze nevelký fragment zdiva.

Z opevnění druhého nádvoří zbyla jeho východní část vysoká několik metrů. Na lomovém zdivu jsou zřetelné dvě stavební fáze oddělené horizontální spárou. Koruna původní hradby je nízko nad terénem a svědčí o mocné destrukci v prostoru prvního nádvoří. Do druhého nádvoří se vcházelo branou, z níž je viditelný pouze jižní výběh a část vnitřního lce. Celé jádro hradu je zavaleno do výše několika metrů. Hlavní stavbou druhého nádvoří byla velká, zřejmě palácová budova, která zaujímal celou jihozápadní stranu. Palác přiléhá přímo k obvodové hradbě a zachovala se z něj nádvorní

Stará Dubá

stěna, boční zdi a příčka. Na druhém nádvoří zřejmě bývala hradní studna, která ještě na počátku 20. století byla údajně hluboká 1,5 m.

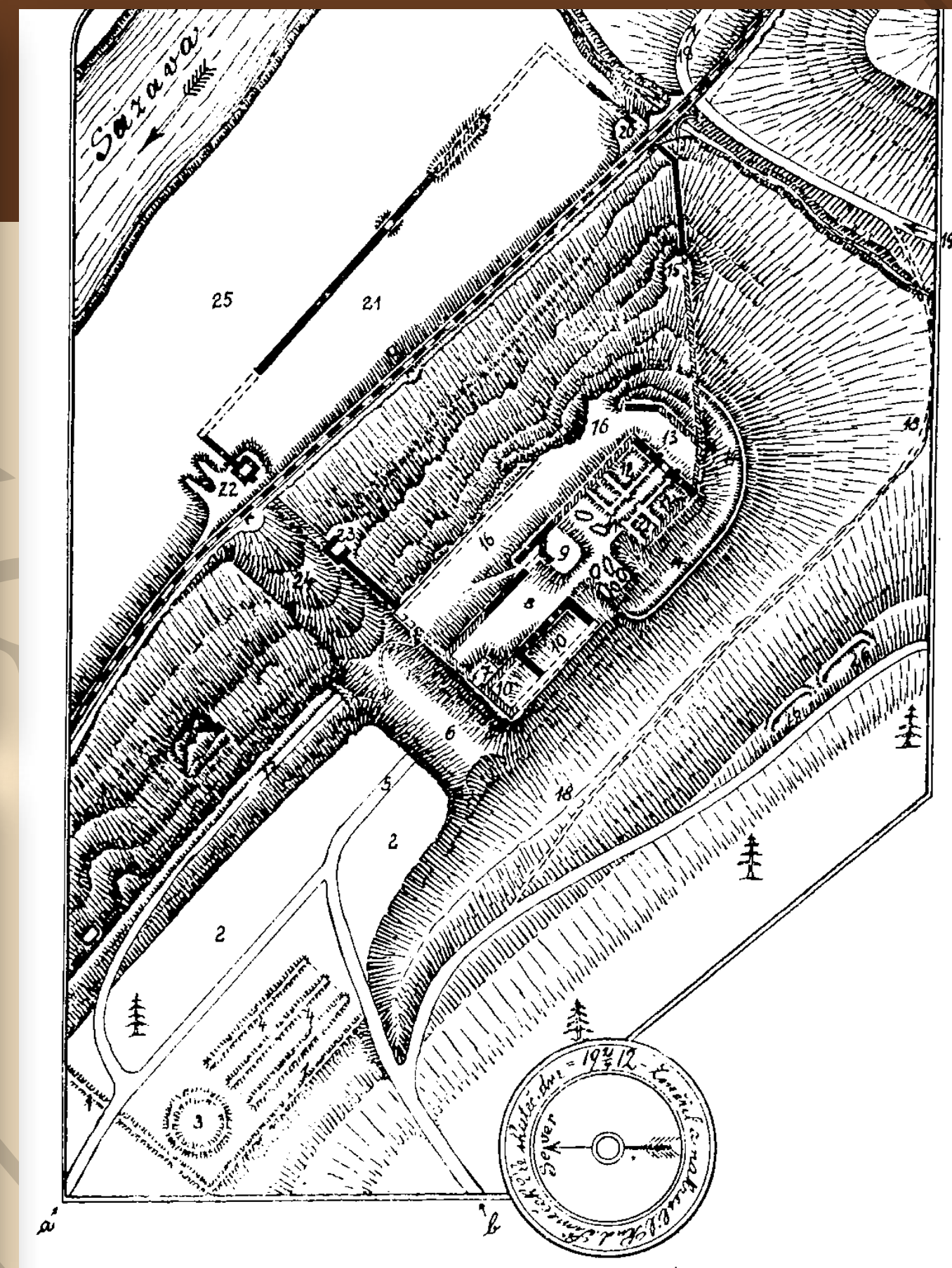
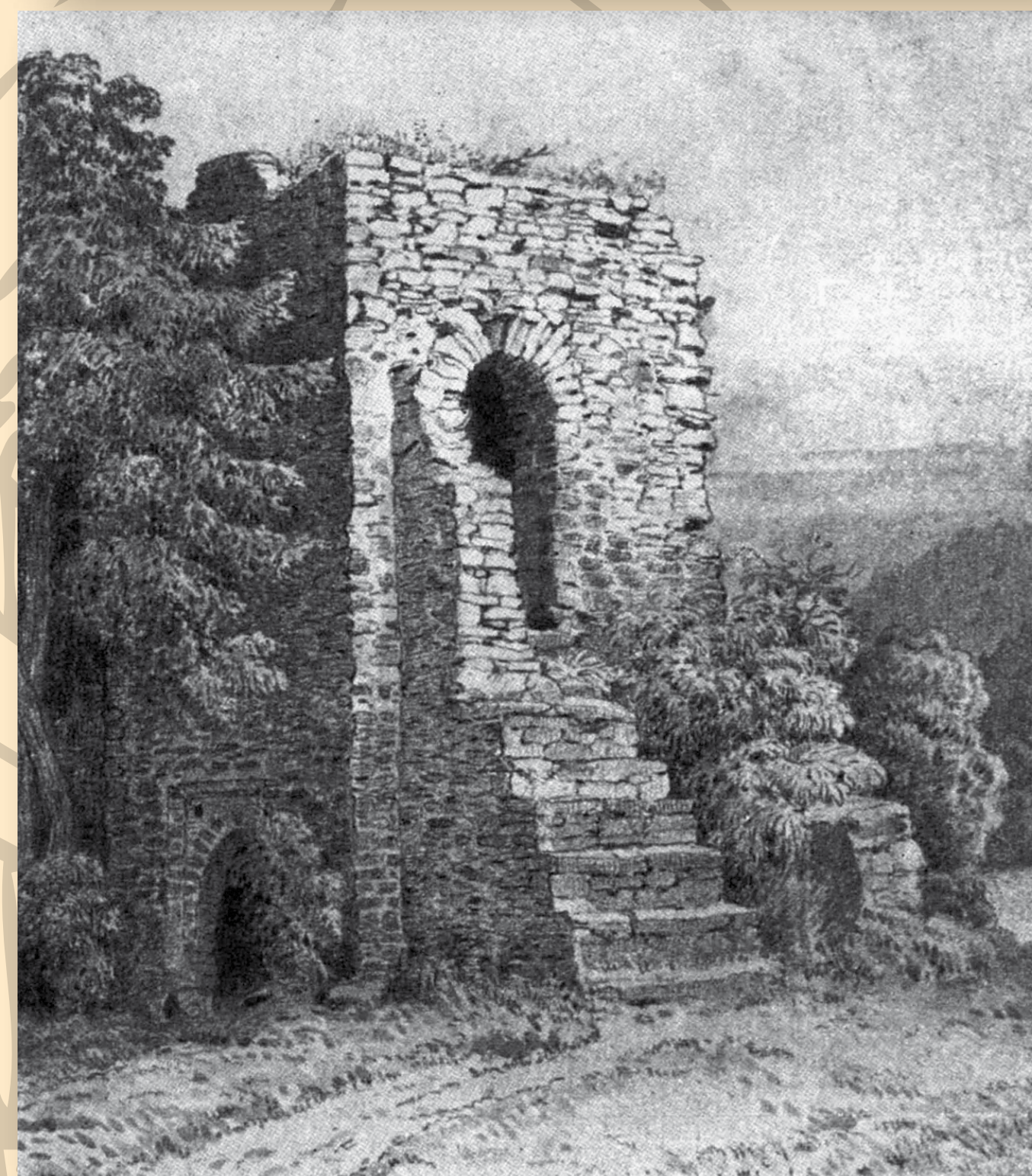
Nejvíce zavalený a nejméně přehledný je střed hradu, zřejmě třetí nádvoří. Povrch celé části pokrývají velké bloky zříceného zdiva velké věže. Rozptýl těchto bloků a jejich velikost svědčí o značné výšce a mohutnosti věže. Jediným viditelným zbytkem zdiva na třetím nádvoří je okosené nároží s částí segmentového záklenku velkého okna s vytrhaným ostěním, který je považován za pozůstatek presbyteria kaple sv. Klimenta. Tento názor je ale v rozporu se severozápadní orientací presbytáře, zachované zdivo je navíc pozůstatkem první fáze výstavby hradu a podle písemných pramenů byla kaple na hradě vybudována později.

Jižní část jádra hradu tvoří komplex budov obklopujících nevelké čtvrté nádvoří. Čelní a jihozápadní křídlo se dochovalo v dobře patrných terénních náznacích. Severozápadní křídlo bylo dobře patrné ještě na začátku 20. století, do současnosti ale prakticky zcela zaniklo. Ze zadního paláce se zachovala nádvorní zeď s okénkem s hrotitým ostěním. Zadní část areálu zřejmě obíhal parkán, dobře patrný na jihozápadní straně.

Podhradní městečko Odranec leželo na úpatí hradní ostrožny na břehu Sázavy. V současnosti je jeho plocha, přerušena železnicí, porostlá lesem nebo trávou. Zachovalo se zděné ohrazení, které navazovalo na hradbu hradu. Vstup do městečka od severu umožňovala věžovitá brána, která se až na zadní stěnu zachovala do výše prvního patra. Má portál s hlubokou vpadlinou pro padací most. V prvním patře jsou zřejmě dva úzké portálky, které spojovaly věžovou bránu s ochozy na hradbách. Jižní brána byla těžce poškozena výstavbou trati a zachovala se pouze v podobě pahrbku. Vnitřní plocha městečka nevykazuje žádné stopy zástavby, jsou zřejmě ukryty pod několika desítkami centimetrů vysokými naplavinami.

Součástí zaniklého sídlištního komplexu jsou také zbytky obléhacího tábora z roku 1466. Valovitý útvar, který tábor ohraničuje, dosahuje do výšky 30–50 cm a jedná se o zbytky lehkého opevnění.

Na terénní hraně 100 m od jihozápadní fronty hradu se nachází palebné postavení ze stejné doby. Jedná se o okopy zahloubené do strání proti hradu a zajištěné hliněným valem.

Ondřej z Dubé

Nejvyšší sudí Českého království a znalec starého zemského práva. Oddaně sloužil císaři Karlu IV. a po jeho smrti i Václavu IV. Narodil se v roce 1320 ve Zlenicích u Čerčan ve šlechtické rodině odnože Benešoviců. O jeho mládí a vstupu se moc neví. S historií a zásadami soudnictví se pravděpodobně seznamoval na právnické fakultě, která byla zřízena brzy po založení Univerzity Karlovy. Ondřejovi z Dubé patřil kromě hradu Zlenice také hrad Stará Dubá. Městečko Odranec, které leželo v jeho podhradí a mělo vlastní opevnění, je důkazem, že Ondřejovi nebyla lhostejná ani bezpečnost jeho poddaných.

Ondřej z Dubé byl jedním z mála vysoce postavených šlechticů, kteří hájili práva krále proti soukromým zájmům českého feudálního panstva. V roce 1394 ale vstoupil do Panské jednoty a postavil se proti Václavovi IV. Král se po krátkém zajetí k moci vrátil a Ondřeje z Dubé zbavil funkce nejvyššího sudího. Později ho ale ustanovil popravcem-soudcem v Kouřimském kraji a oba se opět smířili. Ondřej králi věnoval své dílo Práva zemská česká, na němž pracoval od roku 1393 až do smrti. Po vzoru Karla IV. se v něm snažil nastínit stavovskou koncepci, podle níž se má král podílet na moci spolu se šlechtou a přísluší mu úloha nejvyššího rozhodčího v zemi. Ondřej z Dubé zemřel v roce 1412 nebo 1413. Jeho podobu neznáme.

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Projekt „Řeky se mění“ vznikl ve spolupráci čtyř místních akčních skupin – Posázaví o.p.s., Královská stezka o.p.s., Lípa pro venkov o.s., Rakovnicko o.p.s.

Partneři projektu:

